

Kültür ve İletişim

culture&communication

Yıl: 24 Sayı: 48 (Year: 24 Issue: 48)

Eylül 2021-Mart 2022 (September 2021- March 2022)

E-ISSN: 2149-9098

2021, 24(2): 372-405

DOI: 10.18691/kulturveiletisim.915364

****Araştırma Makalesi****

İslamcı Basında İstanbul Sözleşmesi Karşıtlığının İzlekleri: Milli Gazete Örneği*

Dilek Keleş ve Duygu Onay Çöker**

Öz

Bu çalışma, İslamcı basının, kadınları şiddetten korumak amacıyla oluşturulmuş önemli bir hukuki belge niteliği taşıyan *İstanbul Sözleşmesi*'ne karşı çıkışını konu edinmektedir. Çalışmanın örneklemini, *Milli Gazete*'nin 2020 yılının Mayıs ayına ait köşe yazıları oluşturmaktadır. Gazetenin, *İstanbul Sözleşmesi*'ne karşı çıkışını nasıl dile getirdiğini ve bu amaçla hangi söylemsel stratejileri kullandığını açığa çıkarmak amacıyla köşe yazıları, söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir. Teun A. van Dijk'ın referans alındığı çalışmada, *Milli Gazete*'nin *İstanbul Sözleşmesi* karşıtlığını "yok edilme" tehdidi üzerinden kurguladığı ve "yok edilme" tehdidini de üç farklı tema üzerinden dile getirdiği belirlenmiştir. Bu çerçevede, tüm köşe yazarlarının gerçekçi olmayan birtakım iddialarla sözleşmeyi hedef aldıkları ve sözleşmeye karşı çıkışlarını, İslamcı ideolojinin hem dinden hem de ataerkil düşünceden devşirdiği cinsiyetçi söyleme dayandırdıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: *İstanbul Sözleşmesi*, *Milli Gazete*, İslamcılık, kadın, toplumsal cinsiyet.

* Geliş tarihi: 13/04/2021. Kabul tarihi: 07/08/2021

** Dilek Keleş: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

Orcid no: 0000-0003-1477-9951, dk.keles@gmail.com

Duygu Onay Çöker: TED Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü.

Orcid no: 0000-0001-5705-8359, duygu.coker@tedu.edu.tr

****Research Article****

The Course of Opposition to Istanbul Convention in Islamist Press: Milli Gazete Case*

Dilek Keleş & Duygu Onay Çöker**

Abstract

This study discusses the antagonism of Islamist press in Turkey towards the *Istanbul Convention*, a specific legal instrument that aims to protect women against violence. The sample comprises articles in *Milli Gazete* [The National Daily] published in May 2020. The selected news articles have been subjected to discourse analysis to unveil which discursive strategies and utterances are being used to construct antagonism by Milli Gazete. Employing Teun A. van Dijk's approach, this study found that Milli Gazete constructed antagonism based on the threat of "extinction" under three discursive themes. This study also found that all the relevant columnists targeted the Convention with unrealistic claims. These claims are therefore based upon Islamist ideology that combines both religious and patriarchal thought.

Key Words: *Istanbul Convention*, *Milli Gazete*, Islamism, women, gender.

* Received: 13/04/2021. Accepted: 07/08/2021

** Dilek Keleş: Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Science and Letters, Department of Sociology.
Orcid no: 0000-0003-1477-9951, dk.keles@gmail.com

Duygu Onay Çöker: TED University, Faculty of Architecture and Design, Department of Visual Communication.

Orcid no: 0000-0001-5705-8359, duygu.coker@tedu.edu.tr

İslamcı Basında İstanbul Sözleşmesi¹ Karşıtlığının İzlekleri: Milli Gazete Örneği

Giriş

Son dönemlerde toplumun farklı kesimlerinin, kamuoyunda *İstanbul Sözleşmesi* olarak bilinen *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi*'ni yoğun bir biçimde ve farklı bağlamlarda tartıştığı görülmektedir. Bu tartışmaların esasen iki önemli nedeni ve tarafı bulunmaktadır. Bunlardan ilki; kadına yönelik şiddetin gün geçtikçe artması ve sözleşmenin ve ardından çıkarılan 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun"² tam olarak uygulanmamasına ve sonrasında *İstanbul Sözleşmesi*'nin kaldırılmasına kadın örgütleri ile sözleşmeyi savunanlardan gelen tepki ve eleştirilerdir. 11 Mayıs 2011 tarihinde imzaya açılarak 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren ve kadına yönelik şiddeti önleme amaçlı ilk uluslararası belge olan *İstanbul Sözleşmesi*, taraf devletler için önemli yükümlülükler getirmekte; bu açıdan savunucuları tarafından bir kazanım olarak değerlendirilmektedir. Sözleşme, kadına yönelik şiddeti önlemeyi, mağduru hiçbir ayırım gözetmeksizin korumayı ve ona destek sağlamayı, suçluya hukuki ve cezai yaptırımlar uygulamayı ve şiddetle mücadele için politikalar belirleme ve uluslararası iş birlikleri oluşturmayı amaçlamaktadır (Madde 62).

Bununla birlikte bir de İslamcı kesimlerden, sözleşmeye karşı dozu gittikçe artan bir muhalefet yürütülmüştür. Farklı politika ve programları benimseyen siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, medya ağları, araştırmacı ve yazarlardan oluşan bu kitlenin³ sözleşmeye karşı çıkışının en önemli nedeni olarak "toplumsal cinsiyet" kavramına duyulan tepki öne çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapan sözleşme, kadına karşı şiddeti toplumsal cinsiyete dayandırarak⁴ İslamcı kesimlerin

¹ *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi* (2011), çalışmada kısaca *İstanbul Sözleşmesi* olarak kullanılmıştır.

² 8 Mart 2012 tarihinde kabul edilen kanun, 20 Mart 2012 tarihinde *Resmî Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

³ Örneklendirmek gerekirse, Büyük Birlik Partisi, Saadet Partisi, Yeniden Refah Partisi; Haksöz Haber, İlkha, *Yeni Akit*, *Yeni Şafak* gibi gazeteler ve haber ajansları; Hak-İş'e bağlı temsilcilikler; Ensar Vakfı, İlim Yayma Cemiyeti, İnsan ve Medeniyet Hareketi, Önder İmam Hatipliler Derneği, Özgür-Der, Peygamber Sevdalıları Derneği, TÜGVA gibi vakıf ve dernekler; Emine Şenlikoğlu, Yıldız Ramazanoğlu gibi yazar ve gazeteciler sayılabilir.

⁴ Sözleşme metninin giriş kısmında, "Kadına karşı şiddetin yapısal özelliğinin toplumsal cinsiyete dayandığı ve kadına karşı şiddetin, kadınların erkeklere nazaran daha ast bir konuma zorlandıkları en

tepkisini çekmiştir. Zira toplumsal cinsiyet,⁵ yaratılıştan gelen ve fitraten cinsler arasında farklılıkların var olduğunu söyleyen dindar grupların geçmişten beri eleştirdiği bir konudur (Kandiyoti, 2011: 51). Bu çerçevede kavrama dair teorilerin Batı icadı olduğu, İslam toplumlarının kültürel ve ahlaki yapısına uymadığı, tanrının kadın ve erkeğe izlemeleri için çizdiği yola modernizmin akli yerleştirmiş olmasının kadın ve erkek meselelerini dini ve ahlaki bir mesele olmaktan çıkararak sekülerleştirdiği ileri sürülmektedir.⁶ Bu görüşe dayalı olarak özellikle İslamcı basında *İstanbul Sözleşmesi* çeşitli iddia ve ithamlarla sürekli gündeme taşınmış ve Türkiye'nin sözleşmeden çekilmesi gerektiği ısrarla dile getirilmiştir. İslamcı basının bu tutumu, iktidarı ve toplumu etkileyebilme ve sözleşmeyi sorgulanır hale getirebilme gücüne sahip olduğu için önemlidir.

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarı döneminde yürürlüğe giren *İstanbul Sözleşmesi*, gelen tepkilerin de etkisiyle iktidar çevrelerinin de tartıştığı bir konu haline gelmiş; Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2019 yılı Haziran ayındaki Milli İrade Platformu toplantısında, "*İstanbul Sözleşmesi* nas değildir. Bizim için ölçü değildir."⁷ sözleriyle İslamcı kesimin sözleşmenin kaldırılması yönündeki talebine kulak vermiştir. Aralarında iktidara yakın olanların⁸ da bulunduğu çok sayıda kadın örgütü sözleşmeye sahip çıkarken sözleşme karşıtlarından da geri adım atanlar olmuş;⁹ fakat *İstanbul Sözleşmesi*, 20 Mart 2021 tarih ve 31429 sayılı *Resmi Gazete*'de

önemli sosyal mekanizmalardan biri olduğunun bilincinde olarak" sözleşmenin hayata geçirildiği ifade edilmektedir (*İstanbul Sözleşmesi*, 2011: 3). Sözleşmenin 3. Maddesinde ise " 'Kadına karşı şiddetten', kadınlara karşı bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık anlaşılacak ve bu terim, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsinler, söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri olarak anlaşılacaktır." ifadelerine yer verilmekte ve kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayandırılmaktadır.

⁵ Ann Oakley'in 1972 yılında yayımlanan ve cinsiyet – toplumsal cinsiyet tartışmalarında belirleyici olan kitabı *Sex, Gender and Society*'de [*Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum*] ifade ettiği şekliyle cinsiyet, biyolojik olarak belirlenmiş olana; toplumsal cinsiyet ise psikolojik ve kültürel olana işaret etmektedir (1985: 158). Yani cinsiyet, üreme potansiyeli üzerine temellenmektedir ve biyolojik bir kategoridir. Oysa toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyet üzerine inşa edilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ise kadınların ve erkeklerin toplumsal yaşamın her alanına eşit katılımını ifade etmektedir.

⁶ Bu ve benzeri görüşler, iktidar partisi mensuplarından İslami özellik gösteren vakıf, dernek ve kuruluşlara, İslamcı yazar ve gazetecilerden sendikalara kadar çeşitli dindar kitleler tarafından savunulmaktadır. Örnekler için bkz.

<https://www.haksozhaber.net/okul/toplumsal-cinsiyet-esitligi-yalani-ve-saptirmasi-8099yy.htm>,

https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/11/141124_kadininfirati_erdogan,

<https://www.haksozhaber.net/toplumsal-cinsiyet-tartismalari-ve-otesi-33641yy.htm>.

⁷ Ayrıntılar için bkz. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/erdogan-istanbul-sozlesmesi-nas-degildir-787761.html>.

⁸ KADEM örnek gösterilebilir.

⁹ Örneğin Türkiye Düşünce Platformu bunlardan biridir.

yayımlanan Cumhurbaşkanı kararıyla feshedilmiştir. Bu gelişmeler, bizi, İslamcı basının *İstanbul Sözleşmesi* karşıtlığının nedenini sorgulamaya ve bu karşıtlığı sorunsallaştırmaya itmiştir.

İslamcı basın terimiyle, *Yeni Şafak*, *Yeni Akit*, *Milli Gazete* gibi “İslamcı/dinci ideolojinin sürekli ve sistemli üretildiği alanlar” (Dursun, 2003: 59) kastedilmektedir. Bununla birlikte *Yeni Şafak* ve *Yeni Akit’in* herhangi bir parti ile organik bağı bulunmazken *Milli Gazete*, Saadet Partisi’nin yayın organı durumundadır. Saadet Partisi, İslamcı ideolojinin Milli Görüş geleneğinden gelen partilerden biridir ve *Milli Gazete*, Milli Görüş’ü temsil eden bir gazetedir (Kubilay, 2009: 355). Gazete, bu bağı “*Milli Gazete*, Hakk’ı üstün tutan ecdadımızın görüşünü temsil eder. Bu görüş kısaca Milli Görüş diye adlandırılmaktadır.” (Milli Gazete, 1973) sözleriyle sayfasında açıkça ifade etmektedir. Buradan hareketle bu çalışma, İslamcı ideolojinin yazılı basındaki temsilcilerinden biri konumunda bulunan *Milli Gazete’nin İstanbul Sözleşmesi* karşıtlığını konu edinmekte ve bu karşıtlığın hangi söylemsel stratejilerle kurulduğunu ve bunların hangi sosyo-politik ve ideolojik kaynaklara nasıl dayandırıldığını açığa çıkarmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın *Milli Gazete* üzerinden yürütülmesinin iki nedeni vardır. İlki; *Milli Gazete’nin* diğer İslamcı gazetelere göre *İstanbul Sözleşmesi’ne* köşe yazılarında çok daha fazla yer vermiş olmasıdır. Bu çerçevede, *İstanbul Sözleşmesi’nin* imzalanışının dokuzuncu yıldönümüne denk gelen güne özel bir ek sayı da çıkaran *Milli Gazete’de* konuyla ilgili bir yılda 153 köşe yazısı yayınlamıştır.¹⁰ Çalışmanın *Milli Gazete* üzerinden yürütülmesinin diğer nedeni de gazetenin, Türkiye’deki siyasal İslamcı hareketlerden biri olan ve parlamentoda temsil edilerek siyasi arenada aktif faaliyet gösteren Milli Görüş geleneğinin partisi Saadet Partisi ile arasındaki organik bağıdır. Türkiye’deki mevcut iktidar partisi ile aynı gelenekten gelen Saadet Partisi, iktidara muhalif konumuyla *İstanbul Sözleşmesi’ne* karşı çıkmış; İslami kesimlerin sözleşmeden rahatsızlık duyduğunu ifade ederek iktidarı oy kaybedeceği iddiası ile etkilemeye çalışmış ve bu süreç *Milli Gazete* üzerinden de yürütülmüştür.

Ulusal ve uluslararası literatürde *İstanbul Sözleşmesi* ile ilgili çeşitli çalışmalar bulunmakta; fakat bu çalışmalar, daha çok hukuki süreçlere odaklanmakta ya da saha araştırmalarına dayanmaktadır. Örneğin; Bakırcı (2015), Bayraktar (2018),

¹⁰ 2020 yılında, *İstanbul Sözleşmesi* ile ilgili *Yeni Şafak’ta* altı köşe yazısı, *Yeni Akit’te* ise iki köşe yazısı çıkmıştır.

Çınar (2015), De Vido (2017), Grans (2018), Güneş (2019) hukuki açıdan; Güllü (2019), McQuigg (2017), Morbeck (2015), Peroni (2016), Walby (2016b) sosyolojik açıdan *İstanbul Sözleşmesi*'ni ele alan araştırmalar yapmışlardır. Bununla birlikte uluslararası literatürde *İstanbul Sözleşmesi*'nin medyada temsilini konu alan çalışmaların da yapıldığı görülmektedir. Örneğin; Zitmane (2017) ve Petkovic'in (2019) çalışmaları gibi özellikle sağ hareketlerin yükselişe geçtiği Avrupa'da, toplumsal cinsiyet karşıtlığı üzerinden *İstanbul Sözleşmesi*'ne karşı çıkışların ve bunların medyada nasıl yer bulduğunun ele alındığı çalışmalar dikkat çekicidir. Bu çalışmada da sözleşmenin hukuki ve sosyolojik boyutlarını içeren literatürdeki araştırmalardan farklı olarak bir yazılı basın araştırması yapmak yoluyla ulusal literatüre katkı sağlamak hedeflenmiştir. Aynı zamanda Avrupa'da yükselen toplumsal cinsiyet karşıtlığının Türkiye bağlamında ele alınarak İslamcı basında nasıl tartışıldığını ortaya çıkarma amacı da çalışmanın uluslararası literatüre katkısını hedeflemektedir. Dolayısıyla bu çalışma, *İstanbul Sözleşmesi*'nin hukuki boyutlarını, uygulanmasında karşılaşılan sorunları ve bunların sonuçlarını kapsamadığı gibi çalışmada, *İstanbul Sözleşmesi* metnine de doğrudan yer verilmemiş; sadece gerekli görülen yerlerde atıf yapmakla yetinilmiştir.

Çalışmanın, literatürde yer alan diğer çalışmalarla arasındaki bu farklılık, önemini ve literatüre sağlaması beklenen küçük katkıyı ortaya koymaktadır. Çalışmanın bir diğer önemi de araştırmacıların konuya duydukları ilgiden kaynaklanmaktadır. Zira toplumsal araştırmalar, araştırmacıların içinde yaşadığı koşullardan ve dünya görüşünden etkilenmektedir. *İstanbul Sözleşmesi*'nin ve sözleşmenin ardından çıkarılan 6284 sayılı yasanın tam olarak uygulanmadığı ve kadına yönelik şiddetin boyutlarının her geçen gün arttığı bir dönemde, sözleşmenin gerçek anlamıyla uygulanması yerine kaldırılması, kadınların endişelerini arttırmaktadır. Bu çalışma da bu kaygının bir ürünü olarak ortaya çıkmış ve İslamcı kesimlerin en azından küçük bir bölümünden gelen tepkilerin ve buna ilişkin bakış açısının anlaşılması ve anlatılması ihtiyacını doğurmuştur. *Milli Gazete*'nin, İslamcı ideolojinin Milli Görüş çizgisini temsil eden bir gazete olması (Kubilay, 2009) nedeniyle, çalışmada öncelikle İslamcılık, Milli Görüş ve kadın konularına değinilecek; ardından verilerin analizi sunulacaktır.

İslamcılık ve Milli Görüş

İslamcılık, bir inanç bütünü olarak İslam'ın, Müslüman dünyasında politik alanın ve toplumun nasıl yeniden düzenleneceği ve hayata geçirileceğine ilişkin söz söyleme inancıyla ortaya çıkmış bir kurtuluş ideolojisidir (Coşkun, 2014: 8). Müslümanları esaretten kurtarma ve kalkındırmaya dönük bir hareket olarak Türkiye'de ortaya çıktığı 1800'lü yılların son çeyreğinden günümüze kadar gelen süreçte milliyetçilik, muhafazakârlık, liberal anayasacılık, sivil toplumculuk ve ekonomik liberalizm biçiminde adlandırılacak dönemin egemen ideolojilerini yansıtan düşünce biçimleriyle eklemlenmiş; bu nedenle süreç içerisinde Türkiye'de farklı İslamcılıklar ortaya çıkmış ve bunlar birbirinden farklı özellikler göstermiştir (Coşkun, 2014: 10). Dolayısıyla İslamcılık, siyasal davranışın Müslümanlık algısıyla bulunduğu her noktada ortaya çıkabilen bir kimlik ya da bir algıdır ve ne tür bir İslam yorumuna sahip oldukları önemli olmaksızın, siyasal pratiğin merkezine İslam'ı koyan her türlü Müslüman oluşum İslamcılık olarak adlandırılmaktadır (Aktay, 2005: 18). Bununla birlikte Türkiye'de İslamcı geleneğin arka planında daima sağ milliyetçiliğin olduğunu da söylemek gerekir (Mert, 2005: 414-415).

Türkiye'deki büyük ve önemli İslamcı hareketlerden biri, Milli Görüş'tür. İslamcılığın siyasal alandaki kurucusu Necmettin Erbakan'a ait olan Milli Görüş (Mert, 2005: 414) için "millilik", ulusaldan ziyade dini bir gönderme içermekte (Bölükbaşı, 2012: 170) ve kurucu bir değer olarak görülmektedir (Bora, 2017: 470). Türkiye İslamcı geleneğinin "milli görüş" adını taşıması da dikkat çekici ve ayırt edici bir özellik olarak değerlendirilmekte ve "millilik", salt adında kalmış bir söylem değil; tam tersine bir kurtuluş ideolojisi olarak tanımlanmaktadır (Mert, 2005: 414). Bu çerçevede hareket, politika yoluyla toplumu tepeden aşağı dönüştürmeyi hedefleyen "ulusal" bir hareket olarak nitelenmektedir (Bölükbaşı, 2012: 170). Milli Görüş'ün siyasi söylemindeki dini kavramlar bir kimlik ve düzen arayışını ifade etmekte; bireysel ve cemaatsel düzeyde İslam; devlet düzeyinde ise "adil düzen" hedefi söz konusu olmaktadır (Yavuz, 2005: 594). Adil düzen, insanlığın saadete kavuşmasının şartlarından biri olarak tanımlanmaktadır.

Milli Görüş Hareketi'nin temel meselesi, Batı karşısındaki yenilginin üstesinden gelmek ve böylece makus tarihi tersine çevirmektir (Mert, 2005: 414). Bu çerçevede büyük Türkiye'nin kurulmasında ve Türkiye'nin İslam aleminin lideri olmasında en büyük engellerden biri Batı emperyalizmi olarak görülmekte; Batıcılık, Milli Görüş

ideolojisinin dış düşmanını oluşturmaktadır. Milli Görüş, yeniden büyük Türkiye'yi inşa ederek Türkiye öncülüğünde İslam alemini şekillendirmeyi hedeflemiştir; bu düşünce, iktisadi ve manevi kalkınmanın bir bütün olarak görüldüğü; fakat iktisadi kalkınmanın ancak manevi kalkınma olduğunda gerçekleşeceği düşüncesinden hareket etmiştir (Yavuz, 2005: 594).

Bugün Milli Görüş çizgisi, Saadet Partisi ve Yeniden Refah Partisi ile devam etmektedir. Saadet Partisi, 2001 yılında Necmettin Erbakan ve Recai Kutan tarafından kurulurken Yeniden Refah Partisi, 2018 yılında Fatih Erbakan tarafından kurulmuştur.

İslamcı Hareket ve Kadın

İslamcı hareketlerin kadına bakış açısının, tanrısal bir öğretisi olan İslam'dan beslendiğini ve siyasal süreçlere yansımaları açısından İslami söylemin, genel olarak bedenleri ve bedensel arzuyu yönetmekle birlikte özel olarak kadın bedenini yönlendirmek ve denetlemek amacı güttüğünü söylemek mümkündür (Berktaş, 2012: 149). Kadın bedeni üzerindeki bu denetim ise esasen cinsler arasındaki eşitsizliğin; yani erkeğin kadına üstün görülmesinin bir sonucu ve göstergesi olmaktadır. Fakat İslamcı perspektif, İslam'da cinsler arası eşitsizliğin bulunmadığını ileri sürmektedir (Göle, 2017: 51). İslami kaynaklardan destek alınarak cinsiyetler arası eşitlik fikrinin İslamiyet'e yabancı olmadığı ve İslam'ın kökenine dönüldüğünde kadın-erkek eşitliğinin var olduğu savunulmaktadır; eşitsizliğin, uygulamada ortaya çıkan cinsiyetler arası eşitsiz rol dağılımından; kadınların ezilmesinin de İslam'ın gerektiği gibi tatbik edilememesinden kaynaklandığı savunulmaktadır (Göle, 2019: 143). Bununla birlikte İslamiyet'teki eşitlik, esasen tanrı huzurunda eşitliği ifade etmekte; tanrı huzurunda eşitlik temasının dünyadaki karşılığı ise cinslerin birbirini tamamlaması olarak anlaşılmaktadır. Bu tamamlayıcılığın açık ifadesi, "Allah'ın kadını erkek için değil, ikisini de birbiri için yarattığı, kadının bu dünyada erkek insanların giydiği beden elbisesine, erkeğin de kadın insanların giydiği beden elbisesine ihtiyacı olduğu"dur (Hatemi, 1988: 12). Kadın ve erkeğin toplumsal olarak eşitliği düşüncesine karşıt olarak ileri sürülen bu sav, kadın ve erkeğin yapı ve yaratılışlarının farklı olması nedeniyle İslam'da önemli olanın adalet olduğu sonucuna ulaştırmaktadır. Buna göre de ancak cinsler arasında gerçek adaleti tesis eden bir toplum düzeni olan İslam'da

kadınların korunduğu ve daha geniş hak ve yetkilere sahip olduğu (Acar, 2011: 80) fikri egemendir.

İslam'da adalet ise her iki cinse de yaratılışına uygun olanın verilmesi olarak açıklanmaktadır. Tanrının iradesiyle var olan bu doğal düzende, “karısı ile ilişkisi başın beden ile ilişkisi gibi olan erkek” (Freyer Stowasser, 1987: 264) ev yaşamını ve refahını korumak için reislik görevini yüklenirken, kadının payına da iyi eş ve iyi anne olmak gibi özel alana ait işler düşmektedir. Çünkü kadın ve erkeğin fıtrat farklılığının; onların beden, zihin, davranış ve karakterleri arasında kesin bir zıtlığa, doğallığa ve değişmezliğe işaret ettiği ifade edilmekte ve kadınlara doğurganlıkları ve dolayısıyla annelikleri üzerinden duygusallık, kırılganlık, şefkat gibi özellikler yüklenmektedir. Bu özellikler dolayısıyla da özel alana ait işler ve çocuk bakımı kadının sorumluluk alanına bırakılmaktadır. Cinsiyete dayalı işbölümünün belirgin olduğu bu durum, yaratılışa dayalı eşitlik; yani “adalet” olarak ifade edilmekte; sonuç olarak, kadınların doğaları farklı olduğundan bazı alanlarda eşitlik istemeleri adalete aykırı görülmektedir (Göle, 2017: 51).

Bu bakış açısına paralel olarak genel anlamda din, Türkiye özelinde ise İslam ve İslami söylem, toplumsal cinsiyetin ortaya çıkmasında ve pekişmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Çünkü İslam yalnızca bir inançlar bütünü değil; bir nizam, hayatın her alanına etki eden bütünsel ve kapsayıcı bir düzen olarak görülmekte (Roy, 1994: 64) ve Müslüman toplumlarda İslamiyet'ten ve İslami söylemden kaynaklanan nedenlerle kadın üzerinde uygulanan baskı, yönlendirme ve toplu denetim daima söz konusu olmaktadır. Zira İslami yetkeliğin temelinde geleneksel cinsel kimlikler ve roller yatmaktadır (Göle, 2019: 42). Bununla birlikte, cinsiyetçi tutumların ve eşitsizliklerin dine atıfla meşrulaştırılması da toplumsal cinsiyetin oluşmasına neden olmakta; bu durum, gelenek göreneklerin içine gömülü olan ataerkil değer yargılarının görünmesini zorlaştırabilmektedir. İslamiyet'ten kaynaklanan uygulamalarla ataerkilliğin, sınırlarını kaybedecek denli iç içe geçmesi kadınların da cinsiyetçi baskıyı İslam adına içselleştirerek ataerkiyi yeniden üretmelerine neden olabilmektedir (Kandiyoti, 2013: 14).

Toplumsal cinsiyetin belirleyiciliği ve kadınlarla erkeklerin cinsiyet rollerine bağlı olarak keskin biçimde ayrılması, kadınların toplumsal yaşamda cinsiyete dayalı ayrımcılığa uğramasına neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, ev içi emek süreçlerinden ev içi ve dışı şiddete, çalışma yaşamından toplumsal siyasal

hayata katılıma kadar her alanda kadınlar aleyhine işlemekte; *İstanbul Sözleşmesi*'ne dair tartışmalarda da açıkça kendini göstermektedir.

***Milli Gazete*'de *İstanbul Sözleşmesi* Karşıtlığının Söylemsel Kuruluşu: Temalar ve Stratejiler**

Bu çalışmada modern bir söz söyleme hareketi olarak tanımlanabilecek İslamcılık bağlamında bir tartışma yürütülmekte ve İslamcı perspektife sahip *Milli Gazete*'nin köşe yazarlarının *İstanbul Sözleşmesi*'ne karşı çıkış söylemleri ele alınmaktadır. Çalışmaya veri sağlamak amacıyla *Milli Gazete*'nin 2020 yılına ait internet arşivinde "İstanbul Sözleşmesi" kelimeleri üzerinden tarama gerçekleştirilmiştir. Mayıs ayında *İstanbul Sözleşmesi* ile ilgili toplam 55 köşe yazısı yayınlandığı görülmüş ve bu yazıların tamamı çalışmaya dahil edilmiştir. Mayıs ayının seçilmesinin nedeni, *İstanbul Sözleşmesi*'nin imzalanışının dokuzuncu yıldönümüne denk gelen 11 Mayıs gününü kapsamaması nedeniyle konuyla ilgili yazıların diğer aylara göre fazla olmasıdır.¹¹ Zira *Milli Gazete*, 11 Mayıs 2020 günü sözleşmeye özel bir ek sayı çıkartmış ve o günkü tüm köşe yazılarında sözleşmeye yer vererek sözleşmeyle ilgili bir günde 17 gazete makalesi yayınlamıştır. Örnekte yer alan diğer 38 makale ise Mayıs ayının diğer günlerine aittir.

Çalışmada, *Milli Gazete*'nin *İstanbul Sözleşmesi*'ne karşı çıkışını dile getirme biçimi, söylem çözümlemesi yöntemiyle incelenmiştir. Söylem, esas itibarıyla toplumsal alanda süregiden iktidar ilişkilerini, dilin anlamlandırma mücadelesi üzerinden okumayı öneren ve böylece toplumsal gerçeklik tanımlarının bu anlamlandırma mücadelesi boyunca sürekli değiştiğini varsayan bir kuramsal yaklaşımın kilit kavramıdır (Durna ve Kubilay, 2010: 48). Söylem analizi ise dil içinde kurulan farklı güç/iktidar ilişkilerinin kurulma süreçlerine ilişkin bir yöntemdir (İnal, 1996: 107). Bu çalışmada söylem analizinin yöntem olarak seçilmesinin nedeni, Teun A. van Dijk'ın belirlediği şekliyle, söylemin ideolojilerin yeniden üretiminde ve günlük ifadelerde vazgeçilmez bir rol oynamasıdır (2003: 13).

Söylem çözümlemesi yapılırken çözümlemeye temel oluşturabilmek için ilk olarak köşe yazarlarının *İstanbul Sözleşmesi*'ne en çok hangi konular üzerinden karşı çıktığı saptanarak bunlar tematik olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre *İstanbul*

¹¹ Sözleşme ile ilgili aylara göre köşe yazılarının sayısı şöyledir: Ocak, 4; Şubat, 5; Mart, 2; Nisan, 4; Mayıs, 55; Haziran, 21; Temmuz, 20; Ağustos, 18; Eylül, 5; Ekim, 8; Kasım, 3; Aralık, 8.

Sözleşmesi'ne muhalefet edilirken çeşitli iddialarla bir “yok edilme” paranoyası üzerinden söylem üretildiği, “yok edilme”nin ise “Aile”, “Batılı Devletler” ve “İslam’a tehdit” olmak üzere üç farklı tema üzerinden dile getirildiği belirlenmiştir. “Aile”nin 36 kez, “Batılı Devletler”in 30 kez, “İslam’a tehdit”in ise dokuz kez köşe yazarlarının söylemlerine konu olduğu görülmüştür. Bununla birlikte köşe yazılarında bu üç temanın çoğunlukla iç içe geçtiği; bu çerçevede toplumsal cinsiyet karşıtlığı ve İslami ideolojinin yazarlar için ortak payda olduğu görülmüş, yazıların analizi bu bakış açılarının tartışılması yoluyla yürütülmüştür.

Analizde, köşe yazarlarının *İstanbul Sözleşmesi*'ne karşı çıkışlarını hangi söylemsel stratejilerle dile getirdiği de incelenmiş ve söylemsel stratejiler konusunda van Dijk (2003) referans alınmıştır. Bu çerçevede köşe yazılarında “biz-onlar” sınıflandırması temelinde kutuplaştırıcı söylemlere başvurulduğu ve “Batı ülkeleri” karşısında “Müslüman Türk Milleti”nin yüceltildiği, bu açıdan “olumsal kendini sunma” stratejisinin kullanıldığı görülmüştür. Sözleşmeye karşı çıkışta, dilsel strateji açısından bir “otorite” kaynağı olarak kullanılan Batı'nın, tematik olarak düşmanlaştırılması önemli bir ayrıntıdır. Ayrıca *İstanbul Sözleşmesi* karşıtlığına gerekçe yaratmak için metaforlara başvurularak “bomba”, “kirli”, “dayatma”, “yıkım” gibi olumsuz nitelermelerle sözleşmenin itham edildiğini söylemek mümkündür.

İstanbul Sözleşmesi: “Müslüman Bir Toplumun Aile Yapısını Yerle Bir Etmek için Tasarlanmıştır”

Köşe yazılarında “yok edilme” teması, en çok aile üzerinden dile getirilmekte; Batı'nın *İstanbul Sözleşmesi*'yle aileden başlayarak İslami bir geleneğe sahip Türk milletini yok edeceği iddia edilmektedir. Zira Milli Görüş'ü ifade eden bakış açısından ve köşe yazarlarının ifadesiyle söylenecek olursa; “Sağlam bir aile, cemiyetin sağlam ve kolay kolay sarsılmaz bir çekirdeğini oluşturur. Sağlam cemiyetler de sağlam bir milleti, sağlam milletler de uzun ömürlü, sağlam devletler kurar ve yaşatır” (Kalay, 2020). “Bu bağlamda, aile yapısı güçlü olan milletlerin; tarih boyunca içten ve dıştan gelen maddi-manevi güçlüklerle dayanma, tehdit ve tehlikelere direnme kabiliyetleri hep yüksek olmuştur” (Asiltürk, 2020). Bu bakış açısıyla, aile kurumunun korunması gerektiği ifade edilerek *İstanbul Sözleşmesi*'nin aileye zarar verdiği köşe yazılarında dile getirilmekte; sözleşme “Müslüman Aileleri Dağıtma Projesi” (Yıldırım, 2020) ya da “Ailenin Sevri” (Kurdaş, 2020) gibi çeşitli ifadelerle itham edilmektedir. Sözleşmenin aileye nasıl zarar verdiği ile ilgili söylemlere bakıldığında; ailenin “kadın”

ve “annelik” üzerinden kavramsallaştırılarak *İstanbul Sözleşmesi*’yle “anneliğin negatif bir kavram olarak kodlandığının” (Abatay, 2020) ya da sözleşmenin “annelik misyonunu ortadan kaldırıcı” (Öksüz, 2020) nitelikte olduğunun iddia edildiği görülmektedir. Örneğin Abdülaziz Kıranşal (2020), “İstanbul Sözleşmesi Bir Toplumsal Cinnet Projesidir” başlıklı yazısında şöyle söylemektedir:

Aileyi ayakta tutan anneliğin ve ev hanımlığının değersizleştirildiği, iffet, ar, hayâ, namus gibi kavramların kadının erkek tarafından kontrol edilmesini sağlayan; ayrımcılık ve şiddet üreten kavramlar olarak tanımlandığı, ailenin kadına ve çocuğa şiddetin üretildiği tehlikeli bir mekân olarak gösterildiği İstanbul Sözleşmesi, Müslüman bir toplumun aile yapısını yerle bir etmek için tasarlanmıştır.

Aile kavramı, sözleşmenin birçok maddesinde (Madde 1, 2, 3, 16, 46, 56) yer almakla birlikte yazarın iddia ettiği türden bir bağlam söz konusu değildir. Aile içi şiddeti önlemeye ya da şiddete uğramış bireyi korumaya yönelik tedbirler kapsamında aile, sözleşmeye konu edilmektedir (Madde 4 ve 18). Milli Görüş’ün, aileyi toplumun temeli sayan bakış açısı ve Türkiye’de İslamcı geleneğin arkasında sağ milliyetçilik olduğu (Mert, 2005: 414) düşünüldüğünde, ulusun aileye benzetildiğini, kadın ve erkeklerin doğal rollerini oynadıkları, başında erkek reisin bulunduğu bir aile olarak görüldüğünü ifade etmek mümkündür. Bu çerçevede kadınlar, ulusun anneleri olarak sembolik bir yer işgal etmekte; erkekler, kendilerini ailenin ve ulusun koruyucuları olarak, kadınları ise ailenin ve ulusun namusunun temsilcileri olarak düşünmektedirler (Nagel, 2009: 66). Bu nedenle Sylvia Walby’nin (2016a) belirlediği gibi aile, geleneksel olarak kadınların hayatının merkezi olduğu –ya da merkezi haline getirildiği– için cinsiyet eşitsizliğinin de belirleyeni olmakta; kadınla ilgili her konu aile ve ulusla ilişkilendirildikçe kadının “anne” olarak aile içindeki pozisyonu, onun genel toplumsal pozisyonuna dönüşmektedir. Çünkü annelik; kadını cinselliğinden sıyrarak onu bir varoluş kategorisine indirgemekte, kutsallaştırmakta ve bunun üzerinden bir namus tanımı yapılmaktadır. Namus tanımının kadın üzerinden yapılması ise kadının her daim denetim altında tutulmasını gerekli kılmaktadır. Bu açıdan kadının sorumlulukları üzerinden şekillenen ailenin, toplumsal düzenin devamını sağlayacak bir kurum olarak İslamcılar tarafından sürekli vurgulanması ahlâk denetiminin en önemli siyasal söylemi olarak ortaya çıkmaktadır. Zira kadın bedeninin kontrolüne ilişkin planlamalar, toplumsallığın hem niteliksel hem de niceliksel devam edebilirliğinin tüm sorumluluğunu kadına yüklemekte (Yılmaz, 2015: 100), kadın bedeni üzerinden anlamlandırılan annelik, namus gibi kavramlar Kıranşal’ın

yazısında da ifade ettiği gibi ailenin temel değeri, aile de toplumun temel değeri olarak sunulmaktadır.

Ailenin yok olacağı iddiasıyla sözleşmenin iptal edilmesi gerektiği yönündeki taleplerin gazetenin başka yazarları tarafından da dile getirildiği görülmektedir. Şeyh Abdullah Taylan (2020), “Hiçbir ekonomik ve siyasi kaygı istikbalimiz olan neslin ahlak sıhhati ve istiklalimiz olan aile yapımızın üzerinde değildir.” sözleriyle; Sadrettin Karaduman (2020), “Türkiye aileyi kaybetmemelidir. Şayet, bu ülkede aile yapısı değişirse, meydana gelecek olan muhtemel tahribatın önüne geçilemez.” sözleriyle sözleşmeye karşı çıkmaktadır. Mehmet Halil Çiçek (2020) ise *İstanbul Sözleşmesi*'ni aile içi şiddetin nedeni olarak göstermekte ve kadını şiddete karşı korumayı amaçlayan sözleşmeye karşı şiddeti meşrulaştıran bir dil kullanmaktadır:

İstanbul Sözleşmesi ailenin temeline konulan bir dinamittir. [...] Bugün yapılan istatistiklere göre milyonlarca erkek ailesinden uzaklaştırma almış durumda. [...] Bu kadar insan sokağa atıldı. Güya aileyi, kadını koruyorlar. Bu anlaşma nedeniyle kadına şiddet iki üç misli arttı. Çünkü adam bir anda kendini boşlukta bulunca, gideceği bir yer olmayınca, ailesi yok olunca sizce ne düşünür? Benim için zehirse başkasına da zehir olsun düşüncesiyle her türlü suçu işlemeye hazır olur.

Burada bahsi geçen “adam”, 6284 Sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Yasası” (2012) gereği şiddet uyguladığı gerekçesiyle önleyici tedbirler kapsamında (Madde 5) evden uzaklaştırılan erkektir. Bu erkeğin kendini boşlukta hissederek şiddete daha fazla eğilim göstereceğinin iddia edildiği yazı; bütün sorumluluğu sözleşmeye, sözleşmenin ardından yürürlüğe giren 6284 Sayılı Yasa'ya ve kadına yüklerken şiddet uygulayan erkeği de kurbanlaştırmakta; bu durumu dramatize etmektedir. Kurbanlaştırma, dramatize etme ve kutuplaşmayla birlikte büyük ölçüde iç dış grupların biz-onlar ikili çifti tarafından düzenlenmektedir (van Dijk, 2003: 107). Bu açıdan, erkek olan yazarın, kadın-erkek ikiliğinde erkeği merkeze alarak ve onu mağdur göstererek bir söylem ürettiği görülmektedir. Bununla birlikte kadına yönelik şiddet sadece aile içinde gerçekleşen koca şiddetini içermediği gibi sözleşmenin amacı da sadece aile içi şiddeti önlemek değildir (Madde 1 ve 4). Zira kadına yönelik şiddet çok yönlü ve değişken bir özellik göstermekte; kadının erkeğe göre fiziksel olarak güçsüz olmasından ve korunmaya ihtiyacı olduğu anlayışından kaynaklanmaktadır (Özbey, 2012: 38). Oysa yazıda kadına yönelik şiddete gerekçe sunulmaya çalışılmakta, bu ise şiddetin normal görüldüğü anlamına gelmektedir. Fiziksel olarak güçlü olan erkeğin, kadın üzerinde otorite kurmak, onu

yönetmek ya da istediğini yaptırmak amacıyla uyguladığı şiddete ve ataerkil toplumsal yapının etkisine dair hiçbir eleştirinin söz konusu edilmediği yazının eril bir dille kaleme alındığı görülmektedir. Çiçek'in yazısında dikkati çeken bir iddia da "sözleşme nedeniyle kadına karşı şiddetin arttığı"dır. Diğer köşe yazarları¹² tarafından da dile getirilen bu iddia herhangi bir istatistiki veriyle desteklenmeden sunulmakta ve böyle bir gerçek varmış gibi bir algı yaratılmak istenmektedir. Oysa kadına yönelik şiddet yıllar içinde farklı rakamsal göstergelere¹³ sahip olmakla birlikte farklı yönleriyle de tartışılması gereken bir sorundur ve sözleşmeyle sorunun artması arasında kanıtlanmış doğrusal bir ilişki yoktur. Bu örnekle benzer şekilde, *İstanbul Sözleşmesi*'nin aileleri dağıttığını iddia eden yazar Uğur Balın (2020) de cinsel şiddeti, evli erkek için neredeyse hak gören bir söyleme sahiptir:

Ömür boyu nafaka ödemeye mahkûm edilen erkekler, nikâhlı eşe tecavüz suçuyla hapsedilen insanlar, kadının bir şikâyetiyle altı ay evine yaklaştırılmayan yüz binlerce koca, erken yaşta evlendikleri için dağıtılan aileler ve tecavüzcü olarak 10-15 yıl hapis cezasına çarptırılan binlerce eş, İstanbul Sözleşmesi'nin ve bu sözleşme gereğince çıkarılan 6284 sayılı kanunun milletimize armağan ettiği yeniliklerden birkaçıdır. [...] Sözleşme zinayı değil, evlenmeyi yasaklıyor ve ırza tecavüz muamelesine tâbi tutuyor.

Bir cinsel şiddet suçu olan tecavüz, karşı tarafın rızası olmadan gerçekleşmektedir. Bu açıdan, kadının nikâhlı veya nikâhsız olması, eylemin ev içi ya da dışında gerçekleşmesi önemli olmamakta; kocanın tecavüzü de sözleşme kapsamında yer almaktadır (Madde 25 ve 36). Ayrıca cinsel şiddetin kültürel tutumlara, kadın ve erkekler arasındaki iktidar ilişkilerine bağlı olduğunu gösteren antropolojik araştırmalar (Scully, 2017: 62) dikkate alındığında; yazarın "nikâhlı eş" vurgusunun ve ona yönelik cinsel şiddetin suç sayılamayacağı imasının, kocayı kadının sahibi gibi gören ataerkil bir düşünce yapısına işaret ettiğini söylemek mümkündür.

Gazetenin kadın yazarlarının da eril bir dil kullandığı ve ataerkil değer yargılarını içselleştirdiği görülmektedir. Örneğin Ebru Asiltürk (2020), din ve gelenek uğruna

¹²Bkz. Sefa Saygılı, "İstanbul Sözleşmesi İnanç Prensiplerimizi Yok Sayıyor", 27.05.2020; Yunus Vehbi Yavuz, "Aileyi Başsız ve Babasız Bırakmak İstiyorlar", 12.05.2020; Hamdi Yıldırım, "İstanbul Sözleşmesi Müslüman Aileleri Dağıtma Projesidir", 13.05.2020

Milli Görüş Hareketi'nin siyasal alandaki temsilcilerinden Saadet Partisi de aynı iddiayı dile getirmekte; Genel Başkan Temel Karamollaoğlu bu konuda çeşitli demeçler vermektedir. Örnekler için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=81TmZHA950I>, <https://sol.org.tr/haber/karamollaoglu-istanbul-sozlesmesi-sonrasi-kadina-siddet-10-kat-artti-27664>.

¹³ Bkz. <http://kadincinayetleriniidurduracagiz.net/kategori/veriler>, <https://www.iienstitu.com/blog/ulkemizde-11-yilda-3-bin-82-kadin-olduruldu>.

kadının feda edildiği bir yaklaşım sergileyerek şiddeti meşrulaştıran bir söylem üretmektedir:

Şiddetin kaynağı; kültür, töre, din, gelenek olarak görülüyor. Hâlbuki bizim dinimiz şiddet kelimesi ile yan yana bile gelemmez. Ayrıca burada ‘kökünün kazınması’ ifadesi ayrıca dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Yine aynı mantık çerçevesinde madde 12/5’te şiddet kaynağı olarak “sözde namus” tanımlaması kullanılmıştır. Toplumların kendini inşa ettiği, şekillendiği mefhumlar bu şekilde değersizleştirilmekte, toplumların yükseldiği temeller yıkılmaktadır.

Burada Zehra Yılmaz’a (2015) atıfla, kadın ve aile arasında kurulan doğrusal ilişkinin, İslami ahlakın kadınlar üzerinden tanımlanması sonucunu da beraberinde getirdiği yönünde bir yorumda bulunmak yanlış olmayacaktır. Kadının ahlak ve iffet ölçüsünün bu şekilde aileye bağlı olarak tanımlandığı değer sistemlerinde, kadının yaşamı ve cinselliği katı kurallarla belirlenmekte; aile şerefi adına ahlaki değerler ve başta kadının cinselliği denetlenmektedir (Üşür, 1991: 160). Milli Görüş geleneğinin siyasal alandaki temsilcisi Saadet Partisi’nin Kadın Kolları Başkanı olan Ebru Asiltürk, bu yaklaşımdan hareketle ve partinin cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tartışmalarına bakış açısıyla¹⁴ da uyumlu bir söylem üretmekte ve “toplumların yükseldiği temel” olarak tanımladığı “namus”un, kadınların katledilme sebeplerinden biri olduğunu göz ardı etmektedir. Kadını namus adına öldüren soy grubu; yani ailedeki eş, baba ya da kardeşi ifade eden ataerki, kadını biyolojik yeniden üretimdeki rolü çerçevesinde nesneleştirmekte; böylece kadın namus adı verilen değerlerin sahibi olmaktan çok taşıyıcısı durumuna gelmektedir. Bu durumda namusun gerçek sahibi, kadının evlat, anne ya da gelin olarak yer aldığı kandaş grubun kendisi olurken (Ecevitoglu, 2012: 279) kadın bedeni üzerinden tanımlanan namus da çoğunlukla cinsel ahlakla ilişkilendirilmekte ve kadının cinselliğini, topluluğun ahlak anlayışının sınırları içinde deneyimlemesini hedefleyen bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Sonuç olarak namusun gerçek sahibi olarak görülen kandaş grup, namusun taşıyıcısı olarak gördüğü kadını ahlak anlayışının sınırları içerisinde görmediği zaman onu öldürme hakkını kendinde bulmaktadır. Kadının, kimsenin namusunun taşıyıcısı olmadığı ve kendi namusundan sorumlu olması gerektiği düşünüldüğünde “sözde namus” tanımlamasının yazar tarafından eleştirilmesinin ideolojik boyutu ortaya çıkmaktadır.

¹⁴ Saadet Partisi Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu, *İstanbul Sözleşmesi*’ne itiraz konularını çeşitli mecralarda dile getirmektedir. Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=QVVV1gxEEs>, <https://www.milligazete.com.tr/haber/5049720/karamollaoğlu-istanbul-sozlesmesi-cinsiyeti-ortadan-kaldirmak-istiyor>, <https://www.haberler.com/saadet-partisi-genel-baskani-karamollaoglu-12924952-haber/>.

Yazar, bir iç grup kayırmacılığıyla İslam dinine mensup bireyler olarak şiddete uzak bir toplum olduklarını ima etmekte ve “bizim dinimiz şiddet kelimesi ile yan yana bile gelemez” sözleriyle olumsal kendini sunma stratejisini izlemektedir. Olumsal kendini sunma, bir grubun ideolojisini tanımlayan olumlu benlik şemasına bağlı olduğundan temel olarak ideolojik özellik göstermektedir (van Dijk, 2003: 103). Dolayısıyla yazar, *İstanbul Sözleşmesi*'ne karşı çıkışını, İslami bir toplum olarak kültürel açıdan şiddete uzak olmalarıyla açıklamakta ve şiddeti doğuran sebeplerin Müslüman bir toplumla bağdaşmayacağını ifade ederek aileyi ve ailenin namusunu kadına önceleyen bir söylem üretmektedir. Bu bakış açısının, ataerkil değerlerin, dini pratiklerle iç içeliğinin ve din adına içselleştirilmesinin bir sonucu olabileceği düşünülmektedir. Zira yazarın kadın olması ataerkil toplumsal değer yargılarından bağımsız düşüneneceği anlamına gelmemektedir. Benzer bir yaklaşım, gazetenin bir diğer kadın yazarı Sema Maraşlı'da da (2020) görülmekle birlikte Maraşlı; sözleşme dolayısıyla, 6284 sayılı yasada yer alan, şiddete uğramış kadının beyanının esas alınmasını eleştirmektedir:

Bir sözleşme imzalıyorsun ve o sözleşmenin içeriğine göre kanun çıkartıyorsun. 6284 ile İstanbul Sözleşmesi'nin en ağır sonucunu Türkiye yaşıyor diyebiliriz. Mesela 'Kadın beyanı esastır' gibi bir ilke hiçbir ülkede yok. Adalet şahit ister, delil ister ama bunlar hiçbir şeye bakmadan 'Kadının beyanı esastır' deyip yargılama yapıyorlar.

Kadına yönelik şiddet her zaman görünür ortamlarda ve şahit önünde gerçekleşmediği için 6284 sayılı yasanın eleştiriye konu olan maddesinde (8/3), şiddete uğrayan mağduru korumaya yönelik olarak şöyle söylenmektedir: “Koruyucu tedbir kararı verilebilmesi için, şiddetin uygulandığı hususunda delil veya belge aranmaz. Önleyici tedbir kararı, geciktirilmeksizin verilir. Bu kararın verilmesi, bu Kanunun amacını gerçekleştirmeyi tehlikeye sokabilecek şekilde geciktirilemez.” Dolayısıyla burada amaç, şiddete uğramış bireyin daha fazla mağduriyet yaşamasını önlemektir. Maraşlı'nın sözlerinde, erkeklerin bu madde nedeniyle mağdur olduğu/olacağı iması bulunmaktadır. Bu sözler, İslamcı kadınların günlük yaşamlarında İslami pratikler olarak kavradıkları; ancak art alanda bulunduğu fark edilemeyen ataerkinin nasıl içselleştirildiğinin ve yeniden üretildiğinin bir örneği olarak düşünülmektedir. İslamcı söylemde öne çıkarılan “adalet”e vurgu yapan yazar, erkek odaklı bir bakış açısı sergilemektedir.

Tartışmaların Odağındaki Kavram: Toplumsal Cinsiyet

Milli Gazete'nin *İstanbul Sözleşmesi*'ne karşı çıkışında en önemli nedenlerden biri olarak beliren "ailenin yok olacağı" iddiası, sözleşme metninde yer alan "cinsel yönelim", "toplumsal cinsiyet kimliği", toplumsal cinsiyet eşitliği" kavramlarına yönelik muhalefetle birlikte tartışılmaktadır. İslamcılar açısından sözleşmenin en önemli çıkmazı, bu kavramların metinde yer alıyor olmasıdır. Gazete yazarlarından Mansur Özdemir (2020), "Metnin içinde yer alan ve oldukça geniş bir anlam içeren fitrat, yaradılış ve insani sınırları zorlayan 'Toplumsal Cinsiyet Eşitliği' kavramını hukukileştirmiştir." sözleriyle; Adem Çevik (2020),

Ailenin kökünün kazınması diye maddeler var. Savaş zamanında bile uygulanır diye maddeler var. Bütün televizyon kanallarında toplumsal cinsiyet eşitliği 45 dakika uygulanır diye madde var. [...] Sözleşmeden vazgeçilmesi bu dünya Müslümanlarını da, Türkiye Müslümanlarını da sevindirir. Biz, 'önce aile' diyen insanlarız.

sözleriyle İslamcıların temel rahatsızlık noktasına vurgu yapmaktadır. Çevik burada, iç gruplarla dış grupları; yani Müslüman Türk Milleti ile Batı toplumlarını karşılaştırmakta ve onlara karşı iç grup birleşmesi ya da bağlılığı olarak ifade edilen kanı birliği stratejisini (van Dijk, 2003: 83), sözleşmenin zararları konusunda iknayı sağlama aracı olarak kullanmaktadır. Sözleşmede bulunmayan ifadelerle yer veren yazar, *İstanbul Sözleşmesi* ile ailenin kökünün kazınacağını iddia etmesine rağmen sözleşmenin ilgili maddesi (12/1), kadın ve erkekler arasında ayrımcılık yaratan klişeleşmiş rollere dayalı ön yargılar, töreler, gelenekler vb. uygulamaların kökünün kazınmasından bahsetmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramından bu denli rahatsızlık duyulmasının ardında kavramın kadın ve erkeklerin yaratılış farklarını yok sayan bir eşitlik anlayışını ifade ettiği iddiası yatmaktadır. Çünkü İslamcılar için "Allah'ın "kelam"ı olan Kuran'a dayanarak belirlenen cinsiyet rolleri değişmez ve dokunulmazdır. Bu nedenle bu konularda değişiklik önermek tanrısal iradeyi bozma çabası, başka bir deyişle küfür sayılmaktadır." (Berktaş, 2012: 112-113). Sözleşmenin, mağdurların haklarını korumaya yönelik 4. maddesinde yer alan "toplumsal cinsiyet", "cinsel yönelim", "toplumsal cinsiyet kimliği" gibi ifadeler bu çerçevede değerlendirilmekte ve bunların LGBTIQ+ bireylere meşruiyet kazandırarak aile yapısını bozduğu/bozacağı ve dolayısıyla toplumu temelinden sarsacağı iddia edilmektedir. Bu bakış açısının yansımalarını, Mahmut Toptaş'ın (2020) yazısında bulmak mümkündür:

Şöyle varsayın, iki erkek, Taksim Meydanı'nda aleni olarak öpüşmeye başlasalar, görevli polisler “cinsel yönelim”lerine karışabilecekler mi? Öpüşmenin biraz ilerisine götürseler, ne yapacaklar? Karakola götürseler, avukatları gelip alıp çıkaracak. O iki eşcinsel, birinin babasının evine gitseler ve ailesine, “Nikâhımızı kılmadık ama anne, baba, biz evlendik” deseler. O evde kalırken işi ilerletip çocuk doğuramadıklarından, spermini annesinin rahmine hastahane koydurup, baba ve annesine çocuk vererek, onları sevindirmeye kalksalar ne olur?

Anlamın niteliğini artırmayı sağlayan bir söz oyunu olarak “abartma”ya (van Dijk, 2003: 93) başvuran yazar, sözleşme metniyle ¹⁵ ilgisi olmayan konulara yer vermektedir. Yukarıdaki alıntıda, *İstanbul Sözleşmesi*'nin kapsamında olan şiddet içerikli bir hikâye anlatılmamakta ve sözleşmenin içeriği çarpıtılmaktadır. Sözleşmenin, “Temel Haklar, Eşitlik ve Ayrımcılık Yapılmaması” başlıklı 4. maddesinin 3. Fıkrası, şiddet mağdurlarını korumaya yönelik tedbirlerin hiçbir ayırım gözetilmeksizin uygulanmasını; yani ırkı, dili, dini yanında toplumsal cinsiyet kimliği ya da cinsel yönelimi ne olursa olsun mağduru koruma amacını, *Milli Gazete*'nin köşe yazarları, farklı cinsel yönelimli bireylere meşruiyet olarak lanse etmektedir. Oysa sözleşme LGBTIQ+ bireylerden açıkça söz etmediği gibi sözleşmenin amacı, toplumun belli bir kesimine meşruiyet kazandırmak da değildir. Bununla birlikte sözleşme, ayrımcılığı reddetmekte ve şiddet mağduru LGBTIQ+ bireyler de sözleşme kapsamında yer almaktadır. Fakat İslamcı bakış açısı, cinsiyet rollerini tarihselliklerinden kopararak tek bir kadınlık ya da erkeklik olduğu varsayımıyla bunlar dışındaki tüm cinsiyet rollerini “sapma” olarak nitelendirmekte; bu bağlamda aileye de cinsiyet rollerinin öğrenilmesi, içselleştirilmesi ve toplumsallaştırılmasını sağlayan bir kurum olarak işlev yüklenmektedir (Yılmaz, 2015: 172). Sonuç olarak LGBTIQ+ bireylerin varlığını, soyun ve aile birliğinin devamlılığı açısından tehlikeli gören İslamcılar, insanı korumak yerine aileyi korumaya odaklanmakta ve LGBTIQ+ bireylerin sözleşme kapsamında yer almasını eleştirmektedir.

Toptaş'ın hikâyesi aynı zamanda bir popülizm örneğidir. van Dijk tarafından politik bir strateji olarak tanımlanan popülizm (2003: 103), burada, insanların –ya da herkesin– cinsel tercihlere dair özgürlüğü benimsemediğini/desteklemediğini iddia etmek amacıyla bir uslamlama yanılgısı olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra LGBTIQ+ bireylerin aile birliğini bozacağı ya da yok edeceği iddiaları dile getirilirken İslamcılar için doğrudan bir kaynak olması beklenen kutsal kitap ya da peygamber

¹⁵ Sözleşme metni için bkz. <https://rm.coe.int/1680462545>

gibi dini otoritelere başvurulmadığı, birtakım ayrımcı söylemlerle LGBTIQ+ bireylerin ötekileştirildiği değinilmesi gereken önemli bir ayrıntıdır. Bu açıdan Bekir Gündoğmuş'un (2020) "Küresel Güçlerin LGBT ve Feminizm Dayatması" başlıklı yazısı da ayrımcı söylemler açısından dikkate değerdir. Gündoğmuş, hem ötekileştirici bir dil kullanmakta hem de yanlış bir yorumla eşcinselliğin teşvik edildiğini iddia etmektedir:

Koronavirüs sürecinde homoseksüellerden immün plazma alamayacağını açıklayan İngiltere, Brezilya gibi ülkelerde de anında insan hakkı ihlalinin dem vurmaya başlanıverdi geçen hafta. Elon Musk çifti doğurdukları çocuklarının cinsiyeti belli olmasın diye rakamlardan oluşan isim verdiler ve bunu da çocuklarını cinsel açıdan sınırlamamak için yaptıklarını ilan ettiler dünyaya. [...] Amerika'da Fortune 500 şirketlerinin %90'ı cinsel yönelimi teşvik etmekte hatta %67'si gönüllü olarak sağlık ve sigorta yardımı da yapmakta. Bu küresel dayatmanın medya ve akademi ayağı da göz ardı edilmemeli, zira "bilgi üretimi ve dağıtımı" bu iki kanal üzerinden yürütülmektedir. [...] İşte bu yüzden diyoruz ki, İstanbul Sözleşmesi yapay olarak kapalı kapılar ardında oluşturulan bu küresel planın henüz ufak bir parçasıdır.

van Dijk, azınlıklar ya da diğer grupları tanımlamak için metaforlar kullanılıyorsa; genellikle tehditkâr metaforların tercih edildiğini söylemektedir. Örneğin; göçmenlerin tren ya da gemi ile değil, büyük gruplar olarak her zaman için "dalga dalga" geldiklerini söyleyerek "dalga" kelimesine dikkat çekmekte ve bunun sıradan bir şey olmadığını; hatta büyük bir önem taşıdığını ifade etmektedir (2010: 20). Ya da tehlikeli "yaratıklara" gönderme yapmak için kullanılan "istila" sözcüğünün askeri benzetmesinde olduğu gibi benzetme yağmuru tehlikeli nitelikleri simgelemektedir (van Dijk, 2010: 20). Gündoğmuş da yazısında, *İstanbul Sözleşmesi*'ni bir "dayatma" olarak tanımlamakta ve "küresel planın parçası" olarak nitelediği LGBTIQ+ bireyleri, dış düşmanların yarattığı bir "tehdit" olarak göstermeye çalışmaktadır. Bununla birlikte İngiltere'de LGBTIQ+ bireylerden immün plazma alınmayacak olması, Batı'nın bir otorite kaynağı olarak yer alması (van Dijk, 2003: 80); yani yazarın görüşlerini desteklemek üzere Batı ülkelerini referans vermesi anlamına gelmektedir. Yazar, bu şekilde, bir taraftan Milli Görüş'ün "düşman" kabul ettiği Batı'yı (Bora, 2018: 135) otorite yaparken öte yandan büyük şirketlerin LGBTIQ+ bireyleri desteklemesini değil; fakat onlara yönelik ayrımcı uygulamalara son vermesini, olumsuz ötekini sunma stratejisiyle kötölemekte ve bir dış düşman imgesi yaratmaktadır. Bu düşmanın, akademi ve medya kanalları yoluyla Türkiye için bir tehlike olabileceği ise gerçekçi olmayan bir iddiadır.

Batı: Düşman mı Otorite mi?

İstanbul Sözleşmesi'nin bir Avrupa Konseyi sözleşmesi olması, köşe yazarlarının muhalefetine odak noktalarından biridir. Bu çerçevede *İstanbul Sözleşmesi*'nin, kimi zaman, Batı tarafından Müslümanları ve Türk Milletini yok etmek üzere hayata geçirildiği iddia edilmekte ve Batı bir düşman olarak yazılarda yer almakta; kimi zaman da bu bakış açısıyla çelişir biçimde, *İstanbul Sözleşmesi*'ne karşı muhalefette başvurulan bir otorite olarak kullanılmaktadır. Örneğin Merve Aydın Küçük (2020) "Batı'da birçok ülke bu sözleşmeyi reddetmiştir." sözleriyle Batı'yı otorite olarak kullanırken, Burhan Bozgeyik (2020), "Dünkü düşmanlar, topla, tüfekle yapamadıklarını sözde 'insan hakları, kadın hakları' adı altında yapmaya çalışıyor." sözleriyle Batı'yı düşmanlaştırmaktadır.

Gazetenin köşe yazarlarından Mücahit Gültekin (2020) de *İstanbul Sözleşmesi*'ne karşı çıkışında dile getirdiği Batı düşmanlığını, "geleneksel aile" vurgusu üzerinden ifade etmektedir. Gültekin söz konusu yazısında, bir söz oyunu olarak abartmaya başvurarak kadınlık ve erkeklik algılarını Avrupa'nın belirlediğini ve bu durumun geleneksel aile yapısını bozduğunu ileri sürmektedir: "İstanbul Sözleşmesi, geleneksel aile yapımızı imha ediyor. Bu sözleşme, Avrupa Konseyi Sözleşmesi'dir, her şeyden önce bunun bilinmesi gerekiyor. Bu ne demektir? Kadınlık ve erkeklik algımızı, aile algımızı Avrupa belirliyor demektir." Toplumsal cinsiyet kimliklerini ifade eden kadınlık ve erkeklik için verili bir durumun varlığından söz etmek mümkündür. Yani kadın ya da erkek olmak, doğumdan önce başlayan ve hiç bitmeyen bir süreç (Eckert ve McConnel-Ginet, 2003: 15) olduğu için kadınlık ve erkeklik algısını Avrupa'nın tek başına belirlemesi zor görünmektedir. Dolayısıyla ataerkil toplumsal yapının bir ürünü olan kabul görmüş bir kadınlık ve erkeklik algısının zaten var olduğu düşünüldüğünde; yazarın iddiasının, Batı karşıtlığını merkeze alan bir söylemle oluşturulduğu görülmektedir. Bununla birlikte yazarın dile getirdiği kadınlık ve erkeklik algısının Müslüman kimliğine uygun olan bir kadınlık ve erkekliği ifade ettiği; bu çerçevede heteroseksüel bireylerden oluşan Müslüman bir ailede cinsiyet rollerine uygun bir iş bölümünün kastedildiği düşünülmektedir. İslamcılar, cinsiyet rollerine uygun iş bölümüyle aileyi, kadının sorumluluk alanı olarak tanımlamakta ve toplumsal yaşamın devamı için hayati bir kurum olarak öne çıkarmaktadır. Bu çerçevede İslamcılığın, kendisini büyük ölçüde Batı'nın kültür emperyalizmine tepki olarak tanımladığını ve tepkisellikten başka bir kültür modelinin

taşıyıcısı olamayıp sonunda kültür ile ahlak zabıtalığını birbirine karıştırdığını (Roy, 2016: 40) söylemek ve İslamcılar açısından en önemli kurumu da aile olarak belirlemek yerinde olacaktır. Zira *İstanbul Sözleşmesi*'ni "ahlak sistemine karşı bir savaş ilanı" olarak değerlendiren Burhanettin Can (2020) da Oliver Roy'un tespitlerini doğrulayacak sözler sarf etmekte; sözleşme ile ilgili, "AB'nin niyeti, bu ve buna benzer sözleşmelerle muhatap ülkeleri, kültürel olarak çözerek asimile etmektir. 'Kadına karşı şiddet' ve 'aile içi şiddet' kavramları, bu amacı gizlemek için kalkan olarak kullanılmıştır/kullanılmaktadır." demektedir. *İstanbul Sözleşmesi*'nin uygulanmaması nedeniyle Türkiye'de kadına yönelik şiddetin boyutları her geçen gün artarken, yazarın böyle bir gerçek yokmuş gibi bu durumu "kalkan" olarak nitelendirmesi, kadına yönelik şiddetin önemsizleştirildiğini göstermektedir. Bununla birlikte köşe yazılarında Batı ülkelerini aşağılayıcı ya da kötüleyen ifadeler de yer verildiği görülmektedir.

İslam Karşıtlığı Temelinde Kurgulanan *İstanbul Sözleşmesi*

Köşe yazılarında Batı, bir dış düşman olarak yer aldığı gibi Batı'ya karşı düşmanlık ya da aşağılama içeren ifadeler de yer verilmektedir. Bu ifadelerde yazarlar, İslam'ın hedef alındığını iddia ederek biz-onlar sınıflandırması yoluyla düşüncelerini açığa çıkaran söylemler üretmekte; olumsuz ötekini sunma stratejisi Batı'yı aşağılamak ve böylece sözleşmeyi kötülemek üzere kullanılmaktadır. İhsan Şenocak'ın (2020) yazısı bu açıdan iyi bir örnektir:

Kadından usanan erkek erkekle, ondan da usanan hayvanla, hayvandan usanan ise kurtuluşu intiharda arıyor. Hangi Batı ülkesindeki kadın ya da erkeğin sahip olduğu milyon dolar, bir İslâm ailesindeki bir anlık huzur eder. [...] Batı, mezarını kendi elleriyle kazdı. Zina ve eşcinsellik propagandasıyla da Müslümanları kazdığı bu mezara çekmek için çırpınıyor. Zinayı aşk, namussuzluğu da 'onur yürüyüşü' olarak niteleyenler; Türkiye'yi de aynı felâkete sürüklemek için yeni tuzaklar kuruyor. Batı'nın girmiş olduğu bu hayâsızlık yolunun sonu da Hz. Lut'un kavmi gibi helâktir. [...] Osmanlı İslam devletini parçalayanlar lisandan medreseye kadar her şeyi elimizden aldı. Büyük müktesebattan bir aile kaldı. Millet, dağıttığı ailenin tesellisini köpek beslemede ve kavimlerin helakına sebep olan onursuz ilişkilerde arayan emperyalist Batı'nın her nev'i işgaline aileyle direndi.

Osmanlı Devleti'ni yıkıma uğratanlarla *İstanbul Sözleşmesi* savunucuları arasında benzerliğin kurulduğu yazıda Batı, kutsal Müslüman aileyi ve böylece Müslüman toplumu eşcinselliği teşvik etmek yoluyla yıkmaya çalışan bir "düşman" olarak yer

almakta; Cumhuriyet'in kurucularına ve laik yapıya da Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Harf Devrimi üzerinden üstü kapalı olarak bir eleştiri getirilmektedir. Zira Osmanlı'dan devralınan dinsel kimlik ve normatif yapı ile bu yapıyı ortadan kaldırmak için uygulanan laik politikalar, İslam kimliğinin siyasileştirilerek bir "muhalif kimlik" şeklinde kamu alanına taşınmasında büyük rol oynamıştır (Yavuz, 2005: 594). Bununla birlikte, İslamiyet'in yasak kıldığı birçok konunun aile bağı üzerinden denetlendiğini ve kontrol altına alındığını da söylemek mümkündür. Aile toplumsal denetimin esas unsuru olarak görülmekte ve iyi aile kurmak toplumsal kaosa neden olacağı düşünülen eşcinsellelikle mücadele etmenin bir yolu olarak kabul edilmektedir (Yılmaz, 2015: 171-172). Şenocak'ın yazısında da aileye verilen önem, LGBTIQ+ bireylere karşıtlık üzerinden kurulmakta; Müslüman ailelerdeki mutluluk, Batılı toplumlarda eşcinsel bireylerin varlığından kaynaklandığı ima edilen mutsuzlukla karşıtlık içinde dile getirilmektedir. Bu açıdan yazının, katı bir Batı karşıtlığı sergilediğini söylemek mümkündür. Tanıl Bora (2018), Batı karşıtlığını, İslamcı bakış açısının en önemli unsuru olarak belirlemekte ve İslamcılığın milliyetçilikle müşterek zihniyet dünyasının hemen görünebilecek bir katmanının öteki ve yabancı sayılana karşı düşmanlık üretme enerjisi olduğunu ifade etmektedir. Ona göre, İslamcı söylemde görülebilen ırkçılık münhasıran gayrimüslim milletleri hedef almaktadır (135-136). Örneğin İslamcı kadın dergilerinde kadınlara verilen mesajın öne çıkan yönünü de Batı karşıtlığı oluşturmakta; Müslüman kadın, Batılılaşmış kadın imajına karşıtlığı ile sunulmaktadır. Burada bir taraftan Batılılaşmış kadının mutsuz, ezilen, sömürülen kadın olduğu vurgulanırken diğer taraftan da dejenere olmuş, ahlaki bakımdan çökmüş Batı'nın kadınlarını taklit eden Müslüman kadınların da onlar gibi olacağı, hem kendilerinin doyumlu olmayacağı hem de toplumda daima huzursuzluk kaynağı olup kargaşa çıkaracakları görüşü vurgulanmaktadır (Acar, 2011: 79). Şenocak'ın yazısında da benzer ahlaki çöküşlerin, mutsuzlukların sebebi, dejenere olmuş bir Batı üzerinden anlatılmakta; her toplumda görülebilecek zoofili, Batı toplumlarını aşağılamak için kullanılmaktadır. LGBTIQ+ bireylere yönelik ayrımcılığa karşı gerçekleşen onur yürüyüşü ise "namussuzluk" olarak tanımlanırken olumsal kendini sunma stratejisi kullanılarak İslam ülkeleri yüceltilmektedir. Şeyh Abdullah Taylan (2020) da benzer bir yaklaşımla Batılı ülkelerin İslam dünyasını hedef aldığını iddia ederek sözleşmeye karşı çıkmaktadır:

Bugün hedef İslam ve Müslümanlardır. İnsanı, haysiyet ve onuru ile yaşatan yegâne hayat nizamı İslam'dadır. [...] Bugün insanlık tarihte belki

de eşine rastlanmamış küresel bir taarruz altındadır. [...] Bu sözleşmenin maksadı ayan beyan ortaya da çıkmıştır, amaçlanan asla kadının onuru ve Müslüman'ın aile birliği değildir. [...] Daha düne kadar kadının insan olup olmadığını tartışanlar; İslam'ın çocuklarına kadının hak ve hukukuna ilişkin dersler verme cüretinde bulunmakta, aile mefhumundan zerre nasibi olmayanlar İslam toplumlarında aile kurumlarımıza yasal düzenlemelere varan operasyonlar gerçekleştirmektedir.

Yazının iki önemli vurgusu tartışmaya değerdir. Yazar; *İstanbul Sözleşmesi* nedeniyle ailenin, Müslümanların, İslam'ın ve temelde insanlığın büyük bir tehlike altında olduğunu iddia etmektedir. Fakat sözleşmeye imza atan tek Müslüman ülkenin Türkiye olması, yazarın iddiasını gerçekçi kılmamaktadır.¹⁶ Bunun yanı sıra sözleşmenin Müslüman aile birliğini korumak gibi bir hedefi de yoktur ve dünya sadece Müslüman halklardan oluşmadığı için sözleşmenin şiddete karşı koruması gerekenler de sadece Müslüman kadınlar değildir. Müslüman olmayan toplumlarla karşılaştırma yaparak olumsal kendini sunma stratejisini İslam'ı yüceltmek için kullanan ve insanı onuru ile yaşatan tek hayat tarzının İslam olduğunu ifade eden yazar, insanlık da sadece Müslüman toplumlardan oluşuyormuş gibi bir söylemde bulunmaktadır. Bu açıdan yazının diğer önemli yönü ise etnosentrik bir bakış açısıyla Müslümanları merkeze alan ve yücelten bir söyleme sahip olmasıdır. Yazıda bu bakış açısı, İslamcılık vurgusu üzerinden kurulmaktadır. Nitekim *Milli Gazete*'nin İslamcılığı'nın temsil ettiği Milli Görüş geleneğindeki millilik vasfı da Türklük ve Müslümanlık arasında salınan, Türk adını anmayan ve milliyetçi demeyen ama ümmetle eş anlamlı olan eski kullanımını sürdüren, bin yıllık tarihten ve Osmanlı mirasını sahiplenen etno-kültürel imalardan sakınmayan bir yapıya sahiptir (Bora 2017, 470). Bu çerçevede millilik, "İslam'ın sancağını ileri taşıyan Müslüman bir ulus"u (Ermağan, 2011: 228) ifade ederken *İstanbul Sözleşmesi* bu ulusu hedef alan bir tehdit olarak görülmektedir.

"İstanbul Sözleşmesi Ne Yerlidir Ne Milli"

Köşe yazarları, *İstanbul Sözleşmesi*'ne muhalefetlerini Batı karşıtlığı ve İslam'a tehdit temelinde dile getirirken söylemlerini, sözleşmenin "yerli ve milli" olmayışı üzerinden de bir bağlama oturtmaktadır. Örneğin Şakir Tarım (2020), "Bakmayın İstanbul ile nam salmasına, kendisi bizatihi Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ydi." derken Mustafa

¹⁶ *İstanbul Sözleşmesi*'ni kabul eden diğer ülkeler şunlardır: Almanya, Andorra, Arnavutluk, Avusturya, Belçika, Bosna Hersek, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Karadağ, Kıbrıs, Kuzey Makedonya, Lüksemburg, Malta, Monako, Norveç, Yunanistan.

Kurdaş (2020), “Ne yerlidir, ne milli. İstanbul Sözleşmesi ne Ayşe’dir, ne Fatma, ne de Hatice... (...) İstanbul Sözleşmesi Sevgi de değildi, Sevinç de... Bizim değildi, bu sevinç, bu sevgi...” sözleriyle sözleşmeye karşı çıkmaktadır. Hem yerliliği hem de dinliliği ima eden Milli Görüş, dış politikadan güncel gelişmelere, sanayileşmeden eğitime kadar her olaya dine dayalı ve “yerli” bir bakış açısı sağlama iddiasındadır. Yerliliğe yapılan vurgu, Erbakan hareketinin İslam dünyasındaki başka radikal akımlardan farklılaşan özgün yönünü oluştururken (Çalmuk, 2005: 554) yerlilik, narsist bir kendine özgünlük iddiasının, paranoid bir yabancı korkusunun işareti (Bora, 2016) olarak köşe yazılarındaki Batı düşmanlığını da açıklamaktadır.

İstanbul Sözleşmesi’ne karşı çıkış nedeni olarak “yerli ve milli”liğin dile getirilişini, Milli Görüş geleneğinden gelen Cumhurbaşkanı Erdoğan ve iktidar partisinin “yerli ve milli” söylemiyle paralellik içinde düşünmek de yanlış olmayacaktır. Erdoğan’ın son yıllarda çok kullandığı “yerli ve milli” söylemine karşın bu sözleşmenin yerli ve milli olmadığı vurgulanarak sözleşmeden geri çekilmesini isteğine gerekçe yaratılmaya ve iktidar üzerinde etki sağlanmaya çalışıldığı düşünülmektedir. Yazılarda, dini söylemlerle “sözleşmenin vebalinin Türkiye’yi yönetenlerin omuzlarına yüklendiği” (Haksal, 2020) ifade edilmekte; iktidar, “AB sevdalısı” (Ceyhan, 2020a; Çalışkan, 2020) olmakla eleştirilmekte; *İstanbul Sözleşmesi* de “iktidarın Avrupa Birliği yolunda çıkardığı yanlış bir kanun” olarak nitelenmektedir (Kasadar, 2020). Bu çerçevede iktidarın, sözleşmeyi imzaladığı ve süreç içerisinde feshetmediği için tehditkâr da sayılabilecek sözlerle eleştirildiğini söylemek ve buna ilişkin örneklerle analizi bitirmek uygun olacaktır:

İstanbul Sözleşmesi fasıkların birlikte üretip insanlığın başına bela ettiği bir fesat sözleşmesidir. Bu sözleşmeyi milletimizin başına bela eden AK Parti iktidarındır. Çünkü AK Parti ve kadroları Avrupa Birliği’ni üstün medeniyet olarak tanımlamışlar ve bu fasık medeniyetin içinde yer alabilmek için gereken her şeyi yapmışlardır. (Akkiraz, 2020).

Şu adına İstanbul Sözleşmesi denilen sözleşme iptal edilmezse iktidar partisi önemli ölçüde oy kaybına uğrayacak. [...] Sözleşmeye karşı olanların “hadi bize eyvallah” demeleri halinde ise iktidarı Cumhur İttifakı bile kurtaramaz. Yani kendilerini iktidardan İstanbul Sözleşmesi konusundaki vurdumduymazlıkları götürecek gibi görünüyor, bizden söylemesi! (Ceyhan, 2020b).

Yukarıdaki alıntıda, metafor kullanarak İstanbul Sözleşmesi’ne karşı çıkışını desteklemeye çalışan gazete yazarlarından Akkiraz, sözleşmeyi “bela” olarak nitelenmektedir. Burada söylem ve anlam ilişkisinde metaforun hegemonik olan

anlamaların inşasında ve sürdürülmesinde oynadığı ideolojik role vurgu yapmak gerekir. Zira metaforlar, gerçeğin sosyal, politik ve kültürel olarak inşa edilmesinde önemli rol oynayan söylemsel araçlardır (Çoban Keneş, 2016: 260). Anlamı kuvvetlendirmek için metafor kullanan yazar, sapkınların¹⁷ bir ürünü olarak gördüğü İstanbul Sözleşmesi için Milli Görüş ideolojisine uygun bir söylem üretmekte ve insanlık için bir tehlike varmış gibi bir algı, kendince bir gerçeklik yaratmaktadır. İkinci örnekte iktidara yapılan uyarıyı ise kanı birliği stratejisinin bir örneği olarak ifade etmek mümkündür.

Sonuç

Bu çalışmada, İslamcı basının bir örneği olarak *Milli Gazete*'nin *İstanbul Sözleşmesi* karşıtlığının, söylemsel olarak nasıl kurulduğu analiz edilmiştir. İncelenen köşe yazılarında, *İstanbul Sözleşmesi*'ne muhalefetin “yok edilme” teması çerçevesinde kurgulandığı, aslında sözleşme metniyle hiç ilgisi olmayan çeşitli iddialarla desteklenmeye çalışıldığı görülmüştür. Gazetenin köşe yazarlarının “yok edilme” temasını kurgularken “Aile”, “Batılı Devletler” ve “İslam’a Saldırı” temaları üzerinden söylemlerini ürettiği; söylemlerine inandırıcılığı sağlamak üzere çeşitli söylemsel stratejilere başvurduğu; ayrımcı, ötekileştirici ifadelerle Batılı devletleri ve *İstanbul Sözleşmesi* savunucularını itham ettiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, *Milli Gazete*'nin *İstanbul Sözleşmesi*'ni, Doğu-Batı arası medeniyetler çatışmasına sıkıştırıp kemikleşmiş bir Batı düşmanlığına indirgediğini söylemek mümkündür. Zira dine ve dini inanca dair hiçbir maddenin yer almadığı, tersine hiçbir bireye hiçbir sebeple ayrımcılık yapılamayacağını altının çizildiği sözleşme, Batı'nın Türkiye'ye bir dayatması olmadığı gibi imzaya açılması ve kabul edilmesi de bir zorunluluk değildir.

Eşcinselliği özendiren bir ibareyi de içermeyen sözleşmenin, gazete yazarları tarafından İslamcı ideolojinin kutsal ailesine karşıt olarak konumlandırılmak istendiği, bunun nedenin de koca ya da baba rolünde kadının ezilmesinden bireysel olarak çıkar sağlayan erkeğin, toplumsal konumunu sarsıcı bir etki yapması endişesinden; kısaca patriarkaya tehdit olarak algılanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu çerçevede, ataerkil bakış açısının, kadın ve erkek yazarların tümü için ortak bir payda olduğunu söylemek mümkündür. Erkeklerin iktidarını korumak istemesine, ataerkil

17 Arapça kökenli bir kelime olan fasık, “sapkın”, “Allah'ın emirlerini tanımayan” anlamlarına gelmektedir (TDK Sözlük, 2021).

değer yargılarını içselleştiren kadın yazarların, bunu yeniden üreterek katkı sağladığı görülmektedir.

Yazılarda, çeşitli iddialardan oluşan kalıp yargıların farklı dilsel stratejiler ve söz oyunları ile ortaya konulduğu belirlenmiştir. Gazetenin, *İstanbul Sözleşmesi*'ne dair bir karşı söylem kurgularken konuyu sıklıkla ele almak ya da ek sayı çıkarmak gibi niceliksel çabalarının yoğunluğuna karşın, tepkisinin nedenlerini bakış açısıyla uyumlu inanca dair kaynaklarla yeterince temellendiremediği için niteliksel açıdan oldukça zayıf kaldığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, bu iddiaların yeni bir tartışma zemini yarattığının ve *İstanbul Sözleşmesi*'nin sorgulanır hale gelerek iptal edilmesine etki ettiğinin de altını çizmek gerekmektedir. Bu çerçevede, *İstanbul Sözleşmesi*'ni konu alan bu çalışmanın, sözleşmeye karşı yürütülen muhalefete ilişkin bir örnek sunarak literatüre katkı sağlayacağı umulmaktadır. *İstanbul Sözleşmesi*'ne ilişkin farklı ve daha kapsayıcı araştırmaların yeni çalışmalara konu edilmesinin değerli ve önemli olduğu düşünülmektedir. Zira kadına yönelik şiddet, toplumsal bir meseledir. Bunu önlemeye yönelik atılan önemli bir adım olan *İstanbul Sözleşmesi* de sadece kadınları ilgilendirmemekte; temelde toplumsal cinsiyet ayrımcılığına karşı çıktığı için demokratik, eşit ve adil bir toplumun yaratılmasına katkı sağlayacak bir metin özelliği göstererek aslında toplumun tamamını ilgilendirmektedir.

Kaynakça

- 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (2012). www.ailevecalisma.gov.tr. Erişim tarihi: 29.03.2021
- Abatay, Selime Sümeyye (2020). "Aile Toplumun Atan Kalbidir." *Millî Gazete*. 28.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4728463/selime-sumeyye-abatay/aile-toplumun-atan-kalbidir>.
- Acar, Feride (2011). "Türkiye'de İslamcı Hareket ve Kadın." *1980'le Türkiyesi'nde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. Şirin Tekeli (der.) içinde. İstanbul: İletişim Yayıncılık. 73-90.
- Akkiraz, İsmail Hakkı (2020). "Aile ile Misakını Bozanlar." *Millî Gazete*. 13.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4347387/ismail-hakki-akkiraz/allah-ile-misakini-bozanlar>.
- Aktay, Yasin (2005). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 6*. Tanıl Bora ve Murat Gültekin (der.) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları. 13-25.
- Asiltürk, Ebru (2020). "İstanbul Sözleşmesi Aile Yapımıza Atılan Bombadır." *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340948/ebru-asilturk/istanbul-sozlesmesi-aile-yapimiza-atilan-bombadir>.
- Aydın Küçük, Merve (2020). "Bu Sözleşme İptal Edilmelidir." *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340955/merve-aydin-kucuk/bu-sozlesme-iptal-edilmelidir>.
- Bakırcı, Kadriye (2015). "İstanbul Sözleşmesi." *Ankara Barosu Dergisi*, 4: 133-204.
- Balin, Uğur (2020). "Her Türlü Sapkınlık Meşru Hale Geldi." *Millî Gazete*. 12.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4345089/dr-ugur-balin/her-turlu-sapkinlik-mesru-hale-geldi>.
- Bayraktar, Tuğba (2018). "İstanbul Sözleşmesi ve 2017 Türkiye Gölge Raporuna İlişkin Bir Değerlendirme." *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26 (3): 87-111.
- Berktaş, Fatmagül (2012). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bora, Tanıl (2016). "Yerli ve Milli." birikimdergisi.com. Erişim tarihi: 26.10.2020.

- Bora, Tanıl (2017). *Cereyanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, Tanıl (2018). *Türk Sağının Üç Hali Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslamcılık*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozgeyik, Burhan (2020). “Yüz Yıllık Planın Altın Vuruşu: İstanbul Sözleşmesi.” *Millî Gazete*. 12.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4345078/burhan-bozgeyik/yuz-yillik-planin-altin-vurusu-istanbul-sozlesmesi>.
- Bölükbaşı, Mustafa (2012). “Milli Görüş’ten Muhafazakâr Demokrasiye: Türkiye’de 28 Şubat Süreci Sonrası İslami Elitlerin Dönüşümü.” *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1 (2): 166-187.
- Can, Burhanettin (2020). “İstanbul Sözleşmesi, Bir Sömürgeleştirme Metnidir.” *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340935/prof-dr-burhanettin-can/istanbul-sozlesmesi-bir-somurgelestirme-metnidir>.
- Ceyhan, Zeki (2020a). “AB Sevdası Bitmedikçe.” *Millî Gazete*. 14.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4349863/zeki-ceyhan/ab-sevdasi-bitmedikce>.
- Ceyhan, Zeki (2020b). “İstanbul Sözleşmesi Götürecek!” *Millî Gazete*. 16.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4368627/zeki-ceyhan/istanbul-sozlesmesi-goturecek>.
- Çalışkan, Necmettin (2020). “İstanbul Sözleşmesi ve Gündem?” *Millî Gazete*. 15.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4365387/doc-dr-necmettin-caliskan/istanbul-sozlesmesi-ve-gundem>.
- Coşkun, Mustafa Kemal (2014). “Türkiye’de İslamcılık ve İslamcı Hareket.” *Praksis*, 35-35: 7-22.
- Çalmuk, Fehmi (2005). “Necmettin Erbakan.” *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* 6. Tanıl Bora ve Murat Gültekin (der.) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları. 550-667.
- Çevik, Adem (2020). “İstanbul Sözleşmesi, İslam Dünyasına Yönelik Bir Tehdittir.” *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340964/adem-cevik/istanbul-sozlesmesi-islam-dunyasina-yonelik-bir-tehdittir>.

- Çınar, Ali Rıza (2015). "Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine İlişkin İstanbul Sözleşmesinin Ceza Hukuku Alanında Öngördüğü Yükümlülükler." *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, 10 (106): 55-79.
- Çiçek, Mehmet Halil (2020). "Millî Şahsiyetimizi Yok Etmenin Projesi." *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340947/prof-dr-mehmet-halil-cicek/milli-sahsiyetimizi-yok-etmenin-projesi>.
- Çoban Keneş, Hatice (2016). "Metaforun Ayrımcı Hegemonyanın İnşasındaki Rolü: Suriyelilerin Haberleştirilmesinde Metafor Kullanımı." *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, (15) 2: 253-280.
- De Vido, Sara (2017). "The Ratification of the Council of Europe Istanbul Convention by the EU: A Step Forward in the Protection of Women from Violence in the European Legal System." *European Journal of Legal Studies*, 9 (2): 69-104.
- Durna, Tezcan ve Çağla Kubilay (2010). "Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri." *Medyadan Söylemler*. Tezcan Durna (der.) içinde. İstanbul: Libra Kitap. 47-82.
- Dursun, Çiler (2003). "İslamcı Basında Kemalizm Karşıtlığının Kurulması." *SBF Dergisi*, 58 (4): 47-82.
- Dijk, Teun A. van (2003). "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım." *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji*. Barış Çoban ve Zeynep Özarıslan (der.) içinde. İstanbul: Su Yayınları. 13-112.
- Dijk, Teun A. van (2010). "Söylem ve İktidar." *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*. Ayşe Çavdar ve Aylin B. Yıldırım (der.) İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları. 9-41.
- Ecevitöğlü, Pınar (2012). *Namus Töre ve İktidar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Eckert, Penelope ve Sally McConnell-Ginnet (2003). *Language and Gender*. New York: Cambridge University Press.
- Ermağan, İsmail (2011). "Bir Medya Aktörü Olarak Milli Gazete'nin Avrupa Birliği Algısı." *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24: 225-245.

- Freyer Stowasser, Barbara (1987). "Libareted Equal or Protected Dependent? Conterporary Reliigious Paradigms on Women's Status in İslam." *Arab Studies Quarterly*, 9 (3): 260-283.
- Göle, Nilüfer (2017). *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, Nilüfer (2019). *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Grans, Lisa (2018). "The Istanbul Convention and the Positive Obligation to Prevent Violence." *Human Rights Law Review*, 18 (1): 133–155.
- Güneş, Ayşe (2019). "Legal Implications of Turkey's Accessions to the Istanbul Convention by Enacting and Refining Its Laws on Violence Against Women." *Women & Criminal Justice*, 31 (3): 210-224.
- Güllü, Canan (2019). "Syrian Refugee Women and Girls In Turkey & The Istanbul Convention." *Turkish Policy Quarterly*, 18 (1), 79-87.
- Gültekin, Mücahit (2020). "İstanbul Sözleşmesi'ni Feshetmek Meclis'in Vatandaşa Borcudur." *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340936/mucahit-gultekin/istanbul-sozlesmesini-feshetmek-meclisin-vatandasa-borcudur>.
- Gündoğmuş, Bekir (2020). "Küresel Güçlerin LGBT ve Feminizm Dayatması." *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340933/bekir-gundogmus/kuresel-guclerin-lgbt-ve-feminizm-dayatmasi>.
- Haksal, Ali Haydar (2020). "Yıkım Sözleşmesi Koronavirüsü Hastalıklar Çeşitlidir.", *Millî Gazete*, 13 Mayıs 2020, <https://www.milligazete.com.tr/makale/4347384/ali-haydar-haksal/yikimsozlesmesi-koronavirusu-hastaliklar-cesitlidir>.
- Hatemi, Hüseyin (1988). *Kadının Çıkış Yolu*. Ankara: Fecr Yayınları.
- İnal, Ayşe (1996). *Haberi Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İstanbul Sözleşmesi* (2011). *Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi-No. 210*. İstanbul.
- Kalay, Şerafettin (2020). "Aile Bozulursa Cemiyetin Sağlam Yapısı Da Bozulur." *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340949/dr-serafettin-kalay/aile-bozulursa-cemiyetin-saglam-yapisi-da-bozulur>.
- Kandiyoti, Deniz (2011). "Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları: Gelecek için Geçmişe Bakış." *Birkaç Arpa Boyu 21. Yüzyıla Girerken*

- Türkiye’de Feminist Çalışmalar*. Serpil Sancar (der.) içinde. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. 41-60.
- Kandiyoti, Deniz (2013). *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar*. Çev., Aksu Bora vd. İstanbul: Metis Yayınları.
- Karaduman, Sadrettin (2020). “İstanbul Sözleşmesinin Aileye Zararları.” *Millî Gazete*. 22.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4581169/sadrettin-karaduman/istanbul-sozlesmesinin-aileye-zararlari>.
- Kasadar, Mustafa (2020). “İnsan Fıtratı ve İlahi Kanunlarla Savaş Felaket Getirir.” *Millî Gazete*. 12.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4345075/mustafa-kasadar/insan-fitratı-ve-ilahi-kanunlarla-savas-felaket-getirir>.
- Kıranşal, Abdülaziz (2020). “İstanbul Sözleşmesi Bir Toplumsal Cinnet Projesidir.” *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340928/abdulaziz-kiransal/istanbul-sozlesmesi-bir-toplumsal-cinnet-projesidir>.
- Kubilay, Çağla (2009). “İslamcı Söylemde Kamusal Alan Tasavvuru: Devletle Tanımlanan Kamusal Alanın Millete Tahvili ve Kamusal Alanın Reddi.” *Alternatif Politika*, 1 (3): 325-362.
- Kurdaş, Mustafa (2020). “Kod Adı: İstanbul Sözleşmesi.” *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340927/mustafa-kurdas/kod-adi-istanbul-sozlesmesi>.
- Maraşlı, Sema (2020). “En Ağır Sonucu Türkiye Yaşıyor.” *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340952/sema-marasli/en-agir-sonucu-turkiye-yasiyor>.
- McQuigg, Ronagh (2017). *The Istanbul Convention, Domestic Violence and Human Rights*. New York: Routledge.
- Mert, Nuray (2005). “Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bir Bakış.” *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce* 6. Tanıl Bora ve Murat Gültekin (der.) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları. 411-419.
- Milli Gazete (1973). “Kuruluş Hakkında.” Erişim tarihi: 21.07.2021.

Morbeck, Melissa (2016). *Encouraging the Participation of the Private Sector and The Media in The Prevention of Violence Against Women and Domestic Violence: Article 17 of the Istanbul Convention*. The Council of Europe.

Nagel, Joane (2009). "Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik." *Vatan Millet Kadınlar*. Ayşegül Altınay (der.) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları. 65-101.

Oakley, Ann (1985). *Sex, Gender And Society*. Aldershot: Gower Publishing Company Limited.

Öksüz, Adnan (2020). "İstanbul Sözleşmesi; Grevio'nun İlk Raporunda Akla Ziyan İfadeler." *Millî Gazete*. 13.05.2020.

<https://www.milligazete.com.tr/makale/4347379/adnan-oksuz/istanbul-sozlesmesi-grevionun-ilk-raporunda-akla-ziyan-ifadeler>.

Özbey, Orhan (2012). "Kadına Yönelik Şiddet-Şiddetin Temelleri." *Hukuk Gündemi*, 1: 37-39.

Özdemir, Mansur (2020). "Kadına Yönelik Her Türlü Şiddet İlahi Emre Muhalefettir." *Millî Gazete*. 27.05.2020.

<https://www.milligazete.com.tr/makale/4725422/mansur-ozdemir/kadina-yonelik-her-turlu-siddet-ilahi-emre-muhalefettir>.

Peroni, Lourdes (2016). "Violence Against Migrant Women: The Istanbul Convention Through a Postcolonial Feminist Lens." *Feminist Legal Studies*, 24: 49-67.

Resmi Gazete. (2021). www.resmigazete.gov.tr. Erişim tarihi: 04.04.2020.

Petkovic, Kresimir (2019). "A Discourse Analysis of the Istanbul Convention." *Annals of the Croatian Political Science Association: political science journal*, 16 (1): 119-154.

Roy, Oliver (1994). *Siyasal İslam'ın İflası*. Çev., Cüneyt Akalın. İstanbul: Metis Yayınları.

Roy, Oliver (2016). *Küreselleşen İslam*. Çev., Haldun Bayrı. İstanbul: Metis Yayınları.

Saygılı, Sefa (2020). "İstanbul Sözleşmesi İnanç Prensiplerimizi Yok Sayıyor." *Millî Gazete*. 27.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4725412/sefa-saygili/istanbul-sozlesmesi-inanc-prensiplerimizi-yok-sayiyor>.

Scully, Diana (2017). *Cinsel Şiddeti Anlamak*. Çev., Şirin Tekeli ve Laleper Aytek. İstanbul: Metis Yayınları.

Şenocak, İhsan (2020). "İstanbul Sözleşmesi İnsanı Tarihten Silme Projesidir." *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340961/ihsan-senocak/istanbul-sozlesmesi-insani-tarihten-silme-projesidir>.

Tarım, Şakir (2020). "Millî Gazete Tarihe Not Düştü." *Millî Gazete*. 19.05.2020, <https://www.milligazete.com.tr/makale/4375369/sakir-tarim/milli-gazete-tarihe-not-dustu>.

Taylan, Şeyh Abdullah (2020). "Kirli Sözleşme, Gündemimizden ve Hayatımızdan Çıkarılmalı." *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340962/seyh-abdullah-taylan/kirli-sozlesme-gundemimizden-ve-hayatimizdan-cikarilmali>.

Toptaş, Mahmut (2020). "Parti Başkanları Allah Sizin Başınıza Vermesin." *Millî Gazete*. 11.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4340932/mahmut-toptas/partibaskanlari-allah-sizin-basiniza-vermesin>.

Türk Dil Kurumu Sözlük. (2021). <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim tarihi: 15.08.2021.

Üşür, Serpil (1991). *Din Siyaset Kadın*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Walby, Sylvia (2016a). *Patriyarka Kuramı*. Çev., Hülya Osmanağaoğlu. İstanbul: Dipnot Yayınları.

Walby, Sylvia (2016b). *Ensuring Data Collection and Research on Violence Against Women and Domestic Violence: Article 11 of the Istanbul Convention*. <https://edoc.coe.int/en/>. Erişim tarihi: 31.07.2021.

Yavuz, M. Hakan (2005). "Millî Görüş Hareketi: Muhalif ve Modernist Gelenek." *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce* 6. Tanıl Bora ve Murat Gültekin (der.) içinde. İstanbul: İletişim Yayınları. 591-603.

Yavuz, Yunus Vehbi (2020). "Aileyi Başsız ve Babasız Bırakmak İstiyorlar." *Millî Gazete*. 12.05.2020. <https://www.milligazete.com.tr/makale/4345091/prof-dr-yunus-vehbi-yavuz/aileyi-bassiz-ve-babasiz-birakmak-istiyorlar>.

Yıldırım, Hamdi (2020). "İstanbul Sözleşmesi Müslüman Aileleri Dağıtma Projesidir." *Millî Gazete*. 13.05.2020.

<https://www.milligazete.com.tr/makale/4347423/muhittin-hamdi-yildirim/istanbul-sozlesmesi-musluman-aileleri-dagitma-projesidir>.

Yılmaz, Zehra (2015). *Dişil Dindarlık*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Zitmane, M. (2017). "Evils of the Istanbul Convention. Discourse Analysis of Latvian Press Publications (2016)." *Femeris*, 3(1): 111-124.